

Zin in educaties!

Els De Smet

pedagogisch begeleider Dienst Curriculum & vorming

Vanuit de samenleving en in het bijzonder vanuit specifieke belangengroepen worden allerlei educaties gepromoot, waarvan men wil dat ook het onderwijs er aandacht aan besteedt. Denk maar aan burgerschapseducatie, educatie voor duurzame ontwikkeling, financiële educatie, gezondheidseducatie, herinneringseducatie, cultuureducatie, milieueducatie, verkeerseducatie en vredeseducatie.

Dit artikel gaat over een geïntegreerde benadering van educaties vanuit het pedagogisch project. In een eerste deel wordt ingegaan op de betekenis van educaties in het katholiek basisonderwijs. Het tweede deel bespreekt de plaats van educaties binnen het nieuwe leerplanconcept Zin in leren! Zin in leven! en in het laatste deel wordt educatie voor duurzame ontwikkeling nader toegelicht.

Educaties in onderwijs

Hefbomen voor maatschappelijk relevante vorming

Educaties zetten in op maatschappelijke thema's. In een onderwijscontext vertaalt zich dat in het organiseren van leeractiviteiten die gericht zijn op de persoonlijke ontwikkeling van kinderen en eveneens aansluiten bij maatschappelijke vragen van vandaag en morgen.

Educaties ondersteunen dus de harmonische ontwikkeling van kinderen, waarbij zowel de persoonlijke als de cultuurgebonden ontwikkeling gestimuleerd worden (*School+visie*, april-mei 2015, p. 6). Educaties beperken zich niet alleen tot de ontwikkeling van kinderen, maar houden ook verband met het schoolbeleid en de schoolcultuur. Ze hebben ook implicaties op de houding en de waarden van al wie betrokken is bij het pedagogisch project van de school: leerkrachten, ondersteunend personeel en ouders. Educaties zijn geen onderling geïsoleerde gehelen, want tussen de verschillende educaties bestaan tal van verbanden. Zo gaat bijvoorbeeld natuur- en milieueducatie over de natuur, maar natuur is ook één van de drie pijlers van educatie voor duurzame ontwikkeling. Erfgoededucatie gaat over sporen van vroeger, maar ook bij herinneringseducatie staat het verleden centraal.

De Vlaamse Onderwijsraad (Vlor) omschrijft de bedoeling van educaties als volgt: "Educaties ontwikkelen bij kinderen en jongeren kennis, inzicht, vaardigheden en houdingen die bijdragen tot hun persoonlijke ontwikkeling en tot hun maatschappelijk functioneren op een wijze die aansluit bij hun behoeften,

mogelijkheden en ervaringen bij relevante vragen vanuit de samenleving".

Verantwoord handelen en initiatief nemen

Op school geef je educaties een plek in het onderwijsaanbod omdat je vanuit het eigen pedagogisch project werkt aan de harmonische ontwikkeling van kinderen. In de katholieke basisschool maak je weloverwogen pedagogische keuzes die gebaseerd zijn op het mens- en wereldbeeld dat verbonden is met het christelijk geloof.

In *Opdrachten voor het katholiek basisonderwijs in Vlaanderen* (OKB) staan de twee belangrijke bakens die richting geven aan de manier waarop je op school met leerlingen aan de slag gaat: uniciteit en verbondenheid. Als leerkracht voed je leerlingen op met respect voor hun eigenheid en richt je die opvoeding op het verantwoordelijk samenleven met anderen en de verwachtingen van de maatschappij. Educaties impliceren niet alleen kennis, maar ook daadkracht: ze beogen dat kinderen op hun niveau hun verantwoordelijkheid nemen en initiatief tonen om bij te dragen aan een betere wereld. Het volstaat dus niet dat kinderen bijvoorbeeld weten hoe ze afval moeten sorteren, ze moeten er uit respect en bewondering voor de natuur zoveel mogelijk naar handelen, tijdens de speeltijd bijvoorbeeld.

Educaties binnen het nieuwe leerplanconcept

Leren in de basisschool is verbonden met de werkelijkheid waarin kinderen leven en gericht op ontwikkelingsgericht en betekenisvol leren. Het leerplanconcept Zin in leren! Zin in leven! rijkt handvatten aan om, rekening houdend met de leerlingen en de context, af te bakenen wat er geleerd moet worden. Leerplanontwikkelaars hebben bij het bepalen van de generieke doelen onder meer rekening gehouden met relevante verwachtingen van de samenleving van vandaag en morgen. De belangrijkste doelen met betrekking tot educaties zijn dus in het nieuwe leerplanconcept geïntegreerd.

Scholen kunnen vanuit hun eigen opvoedingsproject, de eigen context of actuele noden een aanbod op maat samenstellen waarbij ook aandacht uitgaat naar maatschappelijke thema's. Educaties impliceren dus geen nieuwe opdrachten voor de school, want ze worden ingebed in de onderwijsarrangementen die vanuit een bepaalde thematiek of focus bijeengebracht worden. Zowel zelf ontwikkelde activiteiten en leermiddelen als educatieve pakketten van externe aanbieders kunnen daarvoor gebruikt worden, op voorwaarde dat er kwalitatieve en effectieve 'mandjes' samengesteld worden die zin in leren en zin in leven beogen (*School+visie*, oktober 2015, p. 4 e.v.).

Volgende praktijkvoorbeelden laten zien welke ontwikkeling geprikkeld wordt tijdens de onderwijsactiviteiten en welke educaties geïntegreerd zijn.

Knabbel- en drankpauze in de kleuterklas – integratie van gezondheidseducatie, natuur- en milieueducatie

De kleuters wassen de handen, nemen hun tussendoortje en gaan in de kring zitten. Ze benoemen wat ze meegebracht hebben. Ze vertellen aan elkaar waarom ze dat tussendoortje gekozen hebben en of het een gezond of ongezond tussendoortje is. De juf heeft aardbeien in een fruitdoosje meegebracht en vertelt dat ze lekker en gezond zijn. Wie wil, mag proeven. De kleuters eten hun tussendoortje gezellig op met een drankje van de school erbij: ecologisch fruitsap, melk of water uit de kan. Daarna sorteren de kleuters het afval en doen ze de fruitresten in een emmertje. Op weg naar de speelplaats gooien ze het fruitafval in het compostvat dat in de schooltuin staat.

Fotozoektocht 'De tijd van toen' in het vierde leerjaar – integratie van erfgoededucatie

De leerlingen wandelen, vergezeld van grootouders die in het dorp opgroeiden, doorheen het dorp. Ze volgen de route die op een plattegrond staat. De grootouder heeft oude foto's van plaatsen in het dorp bij zich. Bij een pictogram van een foto op de plattegrond houdt het groepje halt. De kinderen vergelijken de foto van vroeger met de huidige situatie en beschrijven de verschillen en gelijkenissen. De grootouder vertelt over de plaats vroeger en over hoe het was om toen kind te zijn. De leerlingen nemen met een digitaal fototoestel een foto vanop dezelfde plaats als waar de fotograaf vroeger stond. Terug in de klas drukken de leerlingen hun foto's af. Samen met de grootouders maken ze in groepjes een plakboek over het leven in het dorp vroeger en nu en schrijven er wat uitleg bij. De leerlingen kiezen één foto van nu uit en maken een tekening over hoe het dorp er over vijftig jaar zou kunnen uitzien.

Educatie voor duurzame ontwikkeling

De term *duurzame ontwikkeling* is een containerbegrip dat in tal van domeinen voorkomt. De economen nemen 'duurzame groei' in de mond, politici beloven de burger een 'duurzame toekomst' en de burger zelf wil graag 'duurzame oplossingen' voor maatschappelijke problemen. Onder *duurzame ontwikkeling* verstaan we eigenlijk ontwikkeling die voorziet in de behoeften van de huidige generaties zonder daarmee de mogelijkheden voor toekomstige generaties in gevaar te brengen om ook in hun eigen behoeften te kunnen voorzien. Een kind vatte kernachtig samen waar het in feite over gaat: "Genoeg, voor altijd en voor iedereen."

Het streven naar een wereld in balans wordt gevisualiseerd in het model van John Elkington, een adviseur op het terrein van duurzame ontwikkeling. De wereld is in evenwicht, als er zowel aandacht is voor sociale gelijkheid met het oog op rechtvaardigheid (*people*), respect voor het milieu in het licht van leefbaarheid (*planet*) en economische efficiëntie afgestemd op houdbaarheid (*profit/prosperity*).

Wanneer de combinatie niet harmonieus is, zullen de andere elementen eronder lijden, zo is de gedachte. Wanneer bijvoorbeeld winst te veel prioriteit krijgt, zullen mens en milieu daarvan de dupe worden, bijvoorbeeld door slechte arbeidsomstandigheden of vernietiging van de natuur.

Als christenen worden we verondersteld om als een rentmeester zorg te dragen voor de schepping. Dat engagement is ook gevisualiseerd in het logo van Katholiek Onderwijs Vlaanderen: het olijfgroen staat symbool voor duurzaamheid en frisheid. De integratie van educatie voor duurzame ontwikkeling (EDO) in het onderwijsaanbod ligt dan ook voor de hand.

Educatie voor duurzame ontwikkeling is "het leren denken over en werken aan een leefbare wereld, nu en in de toekomst, voor onszelf hier en voor anderen elders op de planeet." In Zin in leren! Zin in leren! wordt EDO onder meer geëxpliciteerd onder de vorm van het ontwikkelthema *Engagement voor duurzaam samenleven*. Ook binnen andere ontwikkelthema's zijn generieke doelen opgenomen die betrekking hebben op educatie voor duurzame ontwikkeling.

© Dreamstime

Educaties worden ingebed in de onderwijsarrangementen die vanuit een bepaalde thematiek of focus bijeengebracht worden.

Voorbeelden van expliciete generieke doelen in verband met duurzame ontwikkeling:

Engagement voor duurzaam samenleven

Ik denk na over en werk aan een leefbare wereld, nu en in de toekomst, voor mezelf en anderen hier en elders op de planeet.

- zich verantwoordelijk voelen en zich engageren voor een zinvolle en duurzame samenleving waar een plaats is voor iedereen; de christelijke voorkeursoptie voor de zwakkeren ontdekken en beleven;
- beseffen dat wat we nu en hier doen gevolgen heeft voor later en voor anderen elders op de wereld;
- respectvol omgaan met het milieu met het oog op een leefbare planeet;
- bewust omgaan met consumeren afgestemd op het milieu, de samenleving en een houdbare economie.

Oriëntatie op de samenleving

Ik ben nieuwsgierig naar en draag bij tot het samenleven van mensen. Ik zie in hoe samenlevingen functioneren:

- ervaren, vaststellen en uiten welke aspecten ondernemen duurzaam maken;
- de ongelijke verdeling van welvaart en het onderscheid tussen welvaart en welzijn met voorbeelden aantonen en solidariteit waarderen;
- het nut en belang aantonen van instellingen, organisaties en verenigingen om de kwaliteit van het samenleven te bevorderen;
- de complexiteit van gebeurtenissen in de wereld (mensen, planeet, welvaart) ervaren, vaststellen en de gevolgen ervan uiten (hier en elders, nu en later).

Oriëntatie op de natuur

Ik verken de natuur en ben er dankbaar voor. Ik wil meer te weten komen over de natuur en de kosmos.

- de natuur actief opzoeken en waarderen;
- ervaren, vaststellen en uiten hoe mensen de natuur en het milieu zowel op een positieve als negatieve manier beïnvloeden.

Oriëntatie op techniek

Ik ben nieuwsgierig naar technische systemen en processen en pas ze toe. Ik zie in hoe techniek, wetenschap en samenleving elkaar beïnvloeden.

- vaststellen en uiten dat technische systemen nuttig, gevaarlijk en/of schadelijk kunnen zijn voor henzelf, anderen, de natuur of het milieu

Gevoeligheid voor goed en kwaad

Ik ga bewust om met goed en kwaad. Ik laat me inspireren door Jezus en mensen die zoals Hem ingaan op het appel van de ander/Ander.

- Zich aangesproken weten om goed te doen en gewetensvol in het leven te staan.

Wereldwaterdag in leefgroep 6 – integratie van natuur- en milieueducatie, educatie voor duurzame ontwikkeling en wereldburgerschapeducatie

De hoofdkraan van de waterleiding is dichtgedraaid. De leerlingen ondervinden wat het is om geen water te hebben. Ze maken een collage met foto's over watergebruik. De leerlingen bedenken een oplossing voor het probleem op school: ze zullen ergens anders water halen. De kinderen verzamelen allerlei voorwerpen waarin ze water kunnen opslaan. De klas maakt een wandeling naar een school van de scholengemeenschap die drie kilometer verder ligt. De juf vertelt onderweg

dat de wandeling de kilometerslange tocht voorstelt die door vele mensen in het Zuiden elke dag afgelegd moet worden om aan water te raken. Op de andere school wordt samen met een andere klas in groepjes gewerkt rond watervervuiling en waterschaarste in het Zuiden. Op de terugweg dragen de kinderen water in een emmer, een teiltje, een kruik, bidon ... Eenmaal terug op school wordt in groep beslist waar het water die dag wel en niet voor gebruikt zal worden. Er worden ook waterafspraken voor de school vastgelegd.

Een duurzame school voorziet niet enkel educatie voor duurzame ontwikkeling in haar onderwijsaanbod. Een duurzame school herken je ook aan een schoolcultuur van verbondenheid, duurzame infrastructuur en EDO-competente actoren:

- schoolcultuur van verbondenheid: ik – jij – wij;
- EDO in het onderwijsaanbod: de inhoud en de vorm hebben te maken met toekomstgericht denken en hebben zowel betrekking op de lokale als op de globale context;
- duurzame infrastructuur: ook het schoolgebouw, de schoolomgeving, de inrichting en het materiaalgebruik maken het streven naar duurzame ontwikkeling op school zichtbaar;
- EDO-competente actoren (leerlingen, personeel, externen): kennis verwerven over duurzaamheidsvraagstukken, systeemdenken, situaties waarderen en ethische normen hanteren, omgaan met emoties die door bepaalde duurzaamheidsvraagstukken worden opgewekt en actiegericht werken.

BRONNEN

- Colson, L. en De Smet, E., 'Eén aarde is genoeg voor de hele wereld', in: *Forum*, 44: 1, p. 22 e.v.
- De Ruyscher, K., 'Ontwikkelingsgericht werken met het leerplanconcept 'Zin in leren! Zin in leven!'' in: *School+visie*, 8: 2, p. 4 e.v.
- Kerngroep leerplanconcept VVKBaO, Waartoe leren in het katholiek basisonderwijs, in: *School+visie*, 8: 5, p. 6.
- Vlor, *Raamadvies over educaties*, 2009.
- VVKBaO, *Opdrachten voor het katholiek basisonderwijs in Vlaanderen*, DOKO, Brussel, 2013.